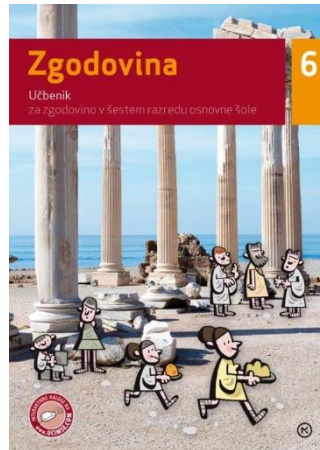
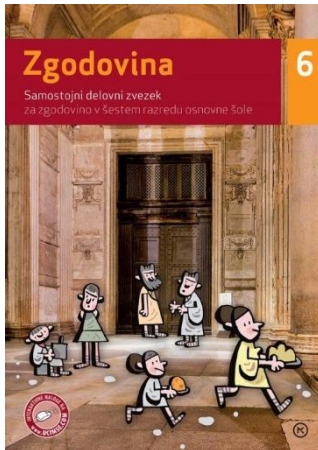

Priročnik za delo s slikovnimi zgodovinskimi viri v poglavju Ostanke preteklosti

Učbeniško gradivo:

Pripravila Mirjam Oblak

27. 8. 2016

Kazalo vsebine

Kaj uči in kaj je zgodovina?	5
Vir 1: Herodot -- oče zgodovine, stran 6	5
Vir 2: Dr. Tone Kregar, zgodovinar in muzealec, stran 7	6
Kako merimo in delimo zgodovinski čas?	7
Določanje in merjenje časa	7
Spremna slika: Senca egipčanskega obeliska je pomagala pri določanju časa, stran 11 ...	7
Vir 1: Rimski mozaik iz 1/2 3. st. 4. stoletja iz kraja Soussa prikazuje rimske mesece, stran 11	7
Kako spoznavamo preteklost?	9
Delo z zgodovinskimi viri	9
Vir 1: Arheologinja Irena Šinkovec, stran 18	9
Vir 2: Gradnja piramid, stran 19	9
Vir 3: Odkritje in odkopavanje rimskih mest, stran 19	10
Slika lesenega kolesa, stran 20	11
Slika Neandertalčeva piščal, stran 21	11
Slika Listina iz leta 1463, s katero cesar Friderik III. zapoveduje okoličanom Ljubljane, naj na poziv pridejo pomagat utrjevati mesto, stran 21.	12
Slika Kralj Matjaž na panjski končnici, stran 21	13
Slika Jacques-Louis David: Napoleonovo kronanje, stran 21	14
Vir 6: Hamurabijev zakonik, stran 24	15
Hramba zgodovinskih virov	16
Vir 7: Namerno uničevanje kulturne dediščine, stran 27	16
Slika Grad Kamen, stran 28	17
Slika Arheološki park, stran 28	17
Slika Vaška situla, stran 29	18
Slika Zaščitno pismo nadvojvode Ernesta kranjskemu plemstvu, stran 29	18
Slika Časnik Kmetijske in rokodelske novice	19
Slika Forum in Kolosej v Rimu, stran 29	19
Slika Jožef Tominc: Družina dr. Frušića, stran 29	19
Kako smo postali pisмени?	21
Vrste pisave	21
Vir 1: Slikovna pisava, stran 31	21
Slika Popis tempeljske lastnine, stran 32	21

Slika Zapis v hieroglifih, stran 32.....	22
Slika Majevska pisava, stran 33.....	23
Slika Vedeževalska kost z zapisom v kitajskih pismenkah, stran 33	24
Slika Arabska pisava , stran 33.	24
Slika Odlomek iz Supraseljskega kodeksa, stran 33.	25
Vir 3: Pisarji, stran 34.	25
Rimski napis, Emona, 4. stoletje n. št., stran 36	26
Ep o Gilgamešu, 7. stoletje pr. n. št., stran 36	27
Kartuši z imeni faraonov, stran 36.	27
Tablica, stran 36	28
Grški zapis na papirusu, stran 36, 38	28
Sredstva in materiali za pisanje skozi zgodovino.....	29
Grški zapis na papirusu, stran 36, 38	29
Vir 6: Pripomočki egipčanskega pisarja, stran 38	29
Ostraka, stran 39.....	30
Voščena tablica s stilusom, stran 39	30
Knjiga iz Kellsa, stran 40.....	31
Brižinski spomeniki.....	31
Palimpsest, stran 40.....	32
Vir 7: Srednjeveški pisar – menih.....	32
Izum tiska in prve tiskane knjige.....	33
Vir 8: Tiskarska delavnica, stran 42	33
Vir 9: Premične kovinske črke, stran 42.....	33
Vir 10: Abecednik, stran 43.....	33
Slika Knososa, stran 47.....	34
Viri in literatura (izbor).....	35

Cenjeni učitelji, učiteljice!

V poglavju Ostanki preteklosti (spoznavamo zgodovino) se učenci spoznajo z zgodovinskim raziskovanjem. Kaj je zgodovina in kako jo raziskujemo? Izvedo, da je zgodovina veda o ljudeh v preteklosti, kaj se je zgodilo, pa nam pričajo in dokazujejo zgodovinski viri. Ti pa so nemi, če jim ne znamo zastaviti pravih vprašanj.

V tej obvezni temi, prvi po vrsti, s katero se učenci pri srečajo predmetu zgodovina, smo želeli postaviti temelje za vsa nadaljnja leta učenja tega predmeta. Želeli smo, da učenci spoznajo in začutijo, kaj zgodovina je in kako vemo o njej to, kar vemo. Želeli smo učencem omogočiti prve korake v raziskovanje virov, jim pomagati razvijati kritično mišljenje ter ob tem spoznavati zgodovino – dogodke, procese, dogajanja. Zato so viri še posebej skrbno izbrani. Skoraj vsak vir je mogoče uporabiti večkrat, se k njemu vračati, ga obravnavati z drugega vidika, v njem iskati potrditve. Ob viru se tako lahko učenci učijo zgodovine ali pa se učijo zgodovino raziskovati. V obravnavanem poglavju je namen predvsem slednji.

Izbrani viri so pogosto izjemno pomembni v slovenskem (npr. neandertalčeva piščal, leseno kolo, Brižinski spomeniki, Supraselski zbornik, vaška situla, Abecednik) in svetovnem merilu (npr. Hamurabijev zakonik, Pompeji, knjiga iz Kellsa, Ep o Gilgamešu) in omogočajo medpredmetno (predvsem s slovenščino in likovno umetnostjo) in znotrajpredmetno povezovanje. Poskušali smo uporabiti takšne vire, ki so učencem že blizu ali vsaj znani (npr. velika piramida, grad Kamen, Pompeji ...), nekateri so vsaj trenutno aktualni (npr. uničevanje virov s strani Islamske države). Z večino virov se bodo srečali še v višjih razredih in z nekaterimi verjetno tudi pri terenskem delu.

Da pa lahko učenci naredijo prve korake v raziskovanje virov, jih moramo pri tem učitelji voditi in usmerjati. Da je to mogoče, ni dovolj le učiteljevo specialnopedagoško znanje s področja poučevanja z zgodovinskimi viri, ampak je nujno tudi poznavanje virov, s katerimi poučuje. Že ob samih virih smo poskušali zapisati najbolj potrebne informacije, ki bodo v pomoč predvsem učencem za reševanje nalog, ki so izpeljane iz virov. V samostojnem delovnem zvezku in v učbeniku naloge spodbujajo učence k aktivnemu raziskovanju in učenju s pomočjo virov. V priročniku pa skušamo ponuditi dodatne informacije o virih in ideje predvsem vam, učiteljem. Ne dvomimo, da jih boste znali s svojimi izkušnjami in idejami odlično dopolniti še sami.

Upamo, da vam bo zapisano v pomoč in navdih. Želimo vam veliko veselja in zadovoljstva pri poučevanju.

Avtorice

Kaj uči in kaj je zgodovina?

Vir 1: Herodot -- oče zgodovine, stran 6

Vir	Wikimedia. Dostopno na: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Herodot_.jpg
Opis vira	Herodotov kip na stavbi avstrijskega parlamenta.
Dodatne informacije o viru	Herodot: Zgodbe.
Možnosti dela z virom	Učitelj se ob sliki in branju spremnega besedila pogovori o tem, kakšno delo je opravljal Herodot kot zgodovinar: zbiral je podatke in jih tudi predstavil. Učitelj lahko na e-prosojnicah pokaže še grafiko iz 19. stoletja avtorja Heinricha Leutemanna¹. Ta prikazuje Herodota, kako bere svojo zgodovino. Pomembno je, da učenci ugotovijo, kdaj je živel Herodot (*okrog 485, † ok. 420 pr. n. št.). Najprej naj poskusijo sami ugotoviti na podlagi slike tako, da pogledajo njegov videz, oblačila, kaj ima v roki ... Razmišljajo naj, ali živi danes, je živel pred 100 leti, pred 1000 ali več? V katero zgodovinsko obdobje bi ga postavili – v srednji vek, k starim Egipčanom, k starim Rimljanom ali Grkom, v prazgodovino? Najbolje, da ta podatek poiščejo skupaj z učiteljem na svetovnem spletu ali v literaturi, recimo Herodotovih Zgodbah. Potem izračunajo, koliko let nazaj je živel (približno 2500). Predlagamo, da podatek o tem, kdaj je živel, zapišejo k sliki. Če učitelj prinese v razred pokazat Herodotove Zgodbe, lahko učenci razmišljajo o tem, zakaj so še danes zanimivo branje – zakaj so tako stari zapisi prevedeni v slovenščino in objavljeni v knjigi? Naloga 1.
Možnosti uporabe vira pri drugih temah	Kako merimo in delimo zgodovinski čas?: Izračunajo, v katerem stoletju in tisočletju je živel. Postavijo ga v ustrezno zgodovinsko obdobje. Kako spoznavamo preteklost: Delo z zgodovinskimi viri: ustni viri: učitelj se z učenci pogovori o tem, kako so se širili epi in druga literatura pred zapisom. Kakšne so prednosti zapisa? Zakaj je Herodot zgodovino zapisal? Kako spoznavamo preteklost: Hramba zgodovinskih virov: Kako ohranjamo tovrstne zgodovinske vire? Kako smo postali pisмени?: Sredstva in materiali za pisanje skozi zgodovino: Učenci pogledajo, na kakšnem materialu je zapisano Herodotovo besedilo. Presodijo o prednostih in slabostih izbranega materiala (papirusnega zvitka) za ta namen. Kako smo postali pisмени?: Izum tiska in prve tiskane knjige. Pove, da se je včasih z javnim in glasnim branjem širila beseda in znanje. Branje je bilo pogostejše kot zasebna javna dejavnost. Po branju so se lahko razplamtele živahne razprave. Poglavje Način življenja v preteklosti – Kako se je družina spreminjala skozi čas?: Družina v starem veku: Antična Grčija in Rim: Grki: Učitelj se lahko pogovori o tem, kako so oblečeni, kdo bere, kdo posluša. So prisotne tudi ženske in otroci? Z učenci ponovi, koliko ljudi je znalo brati v antični Grčiji.

¹ Slika je dostopna na: <http://www.gettyimages.com/detail/news-photo/ancient-greek-historian-herodotus-reads-his-histories-to-a-news-photo/56955455#ancient-greek-historian-herodotus-reads-his-histories-to-a-large-of-picture-id56955455>. Datum uporabe: 25. 8. 2016.

	Kulturna dediščina: Kaj sta naravna in kulturna dediščina? Določijo vrsto dediščine.
--	---

Vir 2: Dr. Tone Kregar, zgodovinar in muzealec, stran 7

Vir	Robert Gorjanc
Opis vira	Fotografija prikazuje zgodovinarja na razstavi.
Dodatne informacije o viru	
Možnosti dela z virom	Tako kot za Herodota tudi za dr. Toneta Kregarja določijo, kdaj je živel oz. živi. Tudi ta podatek lahko zapišejo (npr. sodobnost). Rojen je 1. 1. 1971 (vir: Wikipedia). Učitelj se ob sliki pogovori o muzejih in delu kustosa. Naveže se na izkušnje učencev z dotedanjimi ogledi muzejskih zbirk.
Možnosti uporabe vira pri drugih temah	Kako merimo in delimo zgodovinski čas?: Izračunajo, v katerem stoletju in tisočletju je živel, v katerem desetletju se je rodil ... Postavijo ga v ustrezno zgodovinsko obdobje. Ostanki preteklosti (spoznavamo zgodovino): Hramba zgodovinskih virov. Pogovor o tem, kakšno je delo kustosa.

Kako merimo in delimo zgodovinski čas?

Določanje in merjenje časa

Spremna slika: Senca egipčanskega obeliska je pomagala pri določanju časa, stran 11

Vir	Wikipedia: Luxor Obelisk: https://en.wikipedia.org/wiki/Luxor_Obelisk , datum dostopa: 26. 1. 2015
Opis vira	Obelisk iz Egipta
Dodatne informacije o viru	Gre za obelisk iz mesta Luksor, ki je prvotno stal pri vhodu v tempelj v mestu Luksor v Egiptu, danes pa je v Parizu, v Luksorju pa stoji njegov dvojnik. Star je več kot 3000 let. Visok je 23 metrov. Poveljuje vlado kralja Ramzesa II.
Možnosti dela z virom	Učitelj se lahko z učenci pogovori o tem, kaj je obelisk, kako delujejo sončne ure in kako so z obeliskom določili, koliko je ura. Učenci lahko poročajo o svojih izkušnjah, če so kdaj izdelali sončno uro ali skušali razbrati čas iz njih. Učitelj lahko učence spodbudi, da sami izdelajo preprosto sončno uro, če tega niso še nikoli počeli.
Možnosti uporabe vira pri drugih temah	Hramba zgodovinskih virov: V katero vrsto zgodovinskih virov bi umestili obelisk? Katera ustanova skrbi za ohranjanje tovrstnih virov? Ostanki preteklosti (spoznavamo zgodovino): Kako smo postali pismeni: Vrste pisave: Učenci poskusijo prepoznati pisavo na obelisku. (Hieroglifi.) Odgovarjajo še na druga vprašanja: Kako prepoznate zapise kraljevih imen? (Zapisane so v kartušah.) Kaj menite, kakšno vsebino zapisujejo hieroglifi na obelisku? Kulturna dediščina: Kaj sta naravna in kulturna dediščina? Določijo vrsto dediščine.

Vir 1: Rimski mozaik iz 1/2 3. st. 4. stoletja iz kraja Soussa prikazuje rimske mesece, stran 11

Vir	Wikimedia. Celotna slika je na voljo na: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/a/ab/Sousse_mosaic_calendar.JPG , približane posamezne sličice pa na: https://commons.wikimedia.org/wiki/Category:Calendar_mosaic_in_the_Archaeological_Museum_of_Sousse
Opis vira	Mozaik prikazuje rimske mesece, začenja se z marcem. Je iz mesta El Djem (nekoč Thisdrus) v Tuniziji, čas nastanka: 3. stoletje n. št., hrani arheološki muzej v Soussi. Na tem najdišču so našli ogromno mozaikov. Na mozaiku je 24 okvirčkov, velikost enega je približno 40 cm, med njimi so tudi meseci, prikazujejo pa tudi personifikacijo letnih časov. Verjetno se je nahajal pri vhodu v sobo.
Dodatne informacije o viru	Pred Cezarjevo reformo so Rimljani poznali koledar z 10 meseci, ki je temeljil na luninem ciklu in je bil iz časa zgodnje republike, vladala je precejšnja zmeda. Nato so dodali koledar, ki je temeljil na sončevem letu in dodali meseca januar in februar, občasno pa še preskočni mesec, čeprav je ostalo značilno, da se je leto začinjalo z marcem. Julijanski koledar: 365 dni, 12 mesecev in prestopni dan februarja vsake 4 leta. Peti mesec se je poimenoval julij, šesti mesec pa avgust. Več informacij o posameznih slikah dostopno na: JeanAnn Dabb: Musings of a mesearius: The Sousse Calendar/Mosaic of the months from El Djem:

	http://contemporarymosaicart.com/pam/group_discuss/113/musings-of-a-musearius-the-sousse-calendar-mosaic-of-the-months-from-el-djem-january-2014 (28.1.2016): prikazujejo rituale, značilne za posamezne mesece, in prizore iz vsakdanjega življenja.
Možnosti dela z virom	Učeni si preberejo poimenovanja mesecev in jih primerjajo z današnjimi imeni. Ugotovijo, da smo po Rimljanih prevzeli imena. Razmišljajo, kaj posamezna imena mesecev pomenijo. S katerim mesecem se je začelo rimsko leto? Marec je bil posvečen bogu vojne, Marsu. Ime meseca aprila verjetno izhaja iz latinske besede aperire, kar pomeni »odpreti« in se zato verjetno nanaša na pomladno prebujanje rastlinstva. Maj je bil posvečen boginji Maji, junij boginji Junoni, Julij se imenuje po Juliju Cezarju, Avgust pa po cesarju Avgustu (na tem mestu lahko učitelj pojasni, da ima ravno zato, ker naj bi bil Avgust enakovreden Juliju Cezarju, 31 dni, tako kot julij – pred tem je imel 30 dni, 1 dan so odvzeli februarju). Preštejejo, kateri mesec po vrsti je september (7. – latinsko »septem«), enako je z oktobrom, novembrom, decembrom (8., 9. in 10. mesec). Januar se imenuje po bogu Janusu (ki ima dva obraza), februar pa pomeni »mesec očiščevanja«. Je zadnji in zato najkrajši rimski mesec. Naloga 7.
Možnosti uporabe vira pri drugih temah	Kako merimo in delimo zgodovinski čas?: Kaj pomeni, da je mozaik nastal v 4. stoletju n. št.? V katerem zgodovinskem obdobju je nastal? Kako spoznavamo preteklost: Delo z zgodovinskimi viri: V katero vrsto zgodovinskih virov bi umestili ta mozaik? Kaj nam vir pove o preteklosti? Kakšna vprašanja bi mu zastavljali kot zgodovinarji? Kako spoznavamo preteklost?: Hramba zgodovinskih virov: Kako ohranjamo tovrstne zgodovinske vire? Človek razmišlja, ustvarja in gradi: Antična mesta: Bogate rimske hiše so bile okrašene z mozaiki. Začetki znanosti, umetnosti in verovanja: Umetnost v starem veku: Primer rimskega mozaika. Učenci lahko na spletu poiščejo še druge mozaike, ki jih hrani arheološki muzej v Soussi in se prepričajo, kako veličastni so bili nekateri. Kulturna dediščina: Kaj sta naravna in kulturna dediščina? Določijo vrsto dediščine.

Kako spoznavamo preteklost?

Delo z zgodovinskimi viri

Vir 1: Arheologinja Irena Šinkovec, stran 18

Vir	Osebni arhiv Irene Šinkovec.
Opis vira	Arheologinja pri delu. Pregleduje najdbe iz struge Ljubljane.
Dodatne informacije o viru	Ljubljana je zaradi številnih najdb iz različnih obdobj razglašena za državni kulturni spomenik.
Možnosti dela z virom	Učenci ob besedilu in fotografiji spoznavajo delo arheologov. Z učiteljem ponovijo, kaj arheologinja počne. Se jim zdi to delo zanimivo, vznemirljivo? Bi bili tudi oni arheologi? Naloga 18.
Možnosti uporabe vira pri drugih temah	Kako spoznavamo preteklost: Delo z zgodovinskimi viri: V katero vrsto zgodovinskih virov bi umestili arheološke najdbe na fotografiji? Kaj nam povedo o preteklosti? Kakšna vprašanja bi najdbam zastavljali kot raziskovalci preteklosti? Hramba zgodovinskih virov: Učitelj učencem zastavi vprašanja: Kje so arheologi našli predmete na sliki? Kaj arheologinja počne? Kako predmete ohranimo? Ali prepoznate kakšen predmet? Zakaj je pomembno te predmete ohraniti? Kaj nam lahko povedo o preteklosti? Kulturna dediščina: Kaj sta naravna in kulturna dediščina? Določijo vrsto dediščine.

Vir 2: Gradnja piramid, stran 19

Vir	Wikimedia: Gizah Pyramids: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:All_Gizah_Pyramids-2.jpg
Opis vira	Piramide v Gizi, Egipt Kefrenova, Kufujeva oziroma velika piramida Eno izmed sedmih čudes antičnega sveta Zgrajena okrog 2560 pr. n. št. Visoka 146.5 metrov, zato je bila več kot 3800 let najvišja zgradba na svetu.
Dodatne informacije o viru	Keopsova piramida: https://sl.wikipedia.org/wiki/Keopsova_piramida oz. https://en.wikipedia.org/wiki/Great_Pyramid_of_Giza Nekropola v Gizi: https://sl.wikipedia.org/wiki/Nekropola_v_Gizi Paul Devereux: Arheologija. Založba Grlica, 2003.
Možnosti dela z virom	Učitelj opozori, da se besedilo nanaša na največjo piramido, Keopsovo. Gradil jo je faraon Keops in je veljala za eno sedmih svetovnih čudes antičnega sveta. Že Herodot se je čudil njeni mogočnosti. Učenci ponovijo, kdo je Herodot. Učence, ki želijo izvedeti več o arheologiji, lahko spodbudi k branju omenjene knjige. Namen vira je sicer učence spodbuditi k razmišljanju, kako se lahko zgodovinarjevo in arheološko delo dopolnjujeta. To utemeljijo v nalogi 2.
Možnosti uporabe vira pri drugih temah	Kako merimo in delimo zgodovinski čas?: Učenci s pomočjo podatkov o času nastanka piramid, ki jim jih predstavi učitelj, določijo, v katerem zgodovinskem obdobju so nastale. Kako spoznavamo preteklost: Delo z zgodovinskimi viri: V katero vrsto

	zgodovinskih virov bi umestili egipčanske piramide? Kaj pa Herodotovo poročilo o njegovi najdbi? Je Herodotov poročilo primaren ali sekundarni vir, glede na to, da je Herodot živel v 5. stoletju pr. n. št., piramida pa je bila zgrajena 2000 let pred tem? Kaj nam piramide lahko povedo o preteklosti? Kakšna vprašanja bi mu zastavljali kot zgodovinarji? Hramba zgodovinskih virov: Kako ohranjamo tovrstne zgodovinske vire? Človek razmišlja, ustvarja in gradi: Nastanek prvih mest. Učitelj lahko omeni, da so bili Egipčani odlični gradbeniki, med največje dosežke sodijo piramide. Začetki znanosti, umetnosti in verovanja: Kakšno je bilo verovanje v času prvih visokih kultur?: Učitelj pove, da so stari Egipčani verjeli v posmrtno življenje. Nekatere faraone so pokopavali v piramidah. Predstavi notranjost piramid. Kulturna dediščina: Kaj sta naravna in kulturna dediščina? Določijo vrsto dediščine.
--	--

Vir 3: Odkritje in odkopavanje rimskih mest, stran 19

Vir	
Opis vira	Na fotografiji se vidi cesta s kolesnicami, pločnik, eden izmed mestnih vodnjakov in stavbe v Pompejih.
Dodatne informacije o viru	So pod UNESCO-vo zaščito. C. W. Ceram: Pokopane kulture. Ljubljana: DZS, 1956. Irena Štaudohar: Pompeji: Počitnice pod vulkanom. Delo, 8. 6. 2013. dostopno na: http://www.delo.si/zgodbe/sobotnapriloga/pompeji-pocitnice-pod-vulkanom.html. Piero Ventura in Gian Paolo Ceserani: Pompeji. Zgodbe starega sveta.
Možnosti dela z virom	Pogovor o tem, kako dejstvo, da so se Pompeji in druga mesta v Neapeljskem zalivu ohranila skoraj 1800 let nedotaknjena pod plastjo vulkanskega pepela, pripomore k spoznavanju zgodovine. Kaj lahko z izkopavanjem izvemo o zgodovini? Na spletu lahko poiščejo in si ogledajo še kakšno fotografijo Pompejev, Herkulaneuma ali Stabij. Namen vira je sicer učence spodbuditi k razmišljanju, kako se lahko zgodovinarjevo in arheološko delo dopolnjujeta. To utemeljijo v nalogi 2.
Možnosti uporabe vira pri drugih temah	Hramba zgodovinskih virov: Kako ohranjamo tovrstne zgodovinske vire? Hramba zgodovinskih virov: Že veš, da ... (stran 29): o Pompejih. Omenimo, da je fotografija tega mesta na strani 19. Človek razmišlja, ustvarja in gradi: Antična mesta: Mesta in bivališča v antičnem Rimu. Učitelj predstavi Pompeje. Na fotografiji lahko pogledajo, kateri elementi antičnega mesta so se ohranili. Opredelijo pomen Pompejev (oz. arheologije) za zgodovino. Kulturna dediščina: Kaj sta naravna in kulturna dediščina? Določijo vrsto dediščine.

Slika lesenega kolesa, stran 20

Vir	Leseno kolo z osjo, Muzej in galerije mesta Ljubljane
Opis vira	Leseno kolo in os
Dodatne informacije o viru	Poglavje Kako so izumi spremenili življenje ljudi? Kolo 5200: http://www.kolo5200.si/
Možnosti dela z virom	Naloga 3
Možnosti uporabe vira pri drugih temah	Kako merimo in delimo zgodovinski čas?: Izračunajo, kaj pomeni, da je kolo staro 5200 let. Postavijo ga v ustrezno zgodovinsko obdobje. Hramba zgodovinskih virov: Kako ohranjamo tovrstne zgodovinske vire? Kako so izumi spremenili življenje ljudi? Kulturna dediščina: Kaj sta naravna in kulturna dediščina? Določijo vrsto dediščine.

Slika Neandertalčeva piščal, stran 21

Vir	Hrani narodni muzej Slovenije, foto Tomaž Lauko.
Opis vira	Neandertalčeva piščal (piščalka jamskega človeka) Podatki: »Ime predmeta: Piščal iz Divjih bab Kratek opis: Najstarejša piščal na svetu. Vanjo so izvrtane dve ohranjeni in tri poškodovane luknjice. Piščal iz Divjih bab je starejša od vseh do sedaj znanih paleolitskih piščal na svetu in obenem prva, ki je zanesljivo izdelek neandertalca. Neandertalci so bili torej prvi med človekovimi predniki, za katere vemo, da so poznali glasbila. Piščal iz Divjih bab dokazuje, da so bili neandertalci večji tudi tako abstraktne in le človeku lastne dejavnosti, kot je ustvarjanje glasbe. Datacija: 60.000 let pred sedanostjo Material: Kost jamskega medveda Mere: Dolžina: 11,2 cm Najdišče: Podzemna jama Divje babe blizu Cerkna, Slovenija /.../ Na ogled: Stalna razstava Prazgodovinski zakladi Narodnega muzeja Slovenije v Narodnem muzeju Slovenije – Prešernova« (citirano po: Neandertalčeva piščal – piščal iz Divjih bab. Narodni muzej Slovenije. Dostopno na: http://www.nms.si/index.php?option=com_content&view=article&id=2089%3Aneandertaleva-pial-pial-iz-divjih-bab&catid=18%3Aznameniti-predmeti&Itemid=33&lang=sl)
Dodatne informacije o viru	Najstarejše glasbilo na svetu. Našli so jo med sistematični izkopavanji ahreolgoa Ivana Turka. Jama je bila brlog jamskih medvedov, kot zatočišče pa so jo uporabljali tudi ljudje. Piščal so našli ob enem izmed ognjišč. Je enkratna v svetovnem merilu. Naredil jo je neandertalec – to vemo, ker so jo našli v plasti z neandertalskim orodjem. Narejena je iz kosti jamskega medveda. Divje Babe: http://www.divje-babe.si/sl/ Turk, M. 2010: Koščena piščal iz Divjih bab I. DEDI - digitalna enciklopedija naravne in kulturne dediščine na Slovenskem, http://www.dedi.si/dediscina/278-koscena-piscal-iz-divjih-bab-i. (z videovsebinami).

	Nenadertalčeva piščal – piščal iz Divjih bab. Narodni muzej Slovenije. Dostopno na: http://www.nms.si/index.php?option=com_content&view=article&id=2089%3Aneandertaleva-pial-pial-iz-divjih-bab&catid=18%3Aaznameniti-predmeti&Itemid=33&lang=sl
Možnosti dela z virom	Primer materialnega zgodovinskega vira. Predlagamo, da učenci ta podatek zapišejo k sliki, čeprav za to ni posebej namenjenega prostora. Učenci opišejo predmet na fotografiji. Učitelj zastavi vprašanja, kot so: Tudi glasbila so primer materialnega zgodovinskega vira. Kakšna vprašanja si zgodovinar zastavlja ob delu z njimi? Kaj nam lahko piščal pove o preteklosti? Kaj lahko na podlagi vira o preteklosti domnevamo? Česa nam o preteklosti ne pove? Kdo je neandertalec? Kje so piščal našli? Zakaj je najdba pomembna? Pomen najdbe iz virov: »Glasbilo je dokaz, da je bil neandertalec miselno veliko globlje naravnana oseba, kakor je splošno sprejeto.« (vir: Tea Dečman: Neandertalčeva piščal. Delo, 24. 3. 2012. Dostopno na: http://www.delo.si/druzba/panorama/neandertalceva-piscal.html). »Piščal iz Divjih bab je starejša od vseh do sedaj znanih paleolitskih piščali na svetu in obenem prva, ki je zanesljivo izdelek neandertalca. Ostale pripisujejo kromanjoncem. Njeno odkritje dodatno osvetljuje neandertalčeve umske sposobnosti in njegov čustveni svet, pomembno pa je tudi za poznavanje razvoja človeškega govora in glasbe. Glasbilo iz Divjih bab je zato izjemno dragocen pokazatelj enega najpomembnejših mejnikov na dolgi poti učlovečenja.« (vir: Nenadertalčeva piščal – piščal iz Divjih bab. Narodni muzej Slovenije. Dostopno na: http://www.nms.si/index.php?option=com_content&view=article&id=2089%3Aneandertaleva-pial-pial-iz-divjih-bab&catid=18%3Aaznameniti-predmeti&Itemid=33&lang=sl).
Možnosti uporabe vira pri drugih temah	Kako merimo in delimo zgodovinski čas?: Izračunajo, kaj pomeni, da je piščal stara približno 60.000 let. Postavijo jo v ustrezno zgodovinsko obdobje. Hramba zgodovinskih virov: Povemo za arheološki park Divje babe, kjer so našli piščal. Na zemljevidu na strani http://www.divje-babe.si/sl/ si lahko ogledamo, kjer to arheološko najdišče je. Ker je piščal premični vir, jo hrani muzej. Človek razmišlja, ustvarja in gradi: Kako so se razvijala naselja in bivališča skozi čas? Prazgodovinski ljudje so zavetišča v jamah iskali tudi na območju današnje Slovenije. V eni izmed jam so našli najstarejše glasbilo na svetu. Način življenja v preteklosti: Kako se je družina spreminjala skozi čas?: Učitelj zastavi vprašanja, kot so: Kaj nam piščal pove o preživljanju prostega časa v prazgodovinski skupnosti? Kulturna dediščina: Kaj sta naravna in kulturna dediščina? Določijo vrsto dediščine.

Slika Listina iz leta 1463, s katero cesar Friderik III. zapoveduje okoličanom Ljubljane, naj na poziv pridejo pomagat utrjevati mesto, stran 21.

Vir	Zgodovinski arhiv Ljubljane
Opis vira	Listina iz leta 1463, s katero cesar Friderik III. zapoveduje okoličanom Ljubljane, naj na poziv pridejo pomagati utrjevati mesto.
Dodatne informacije o viru	5. julij 1463, Dunajsko Novo mesto, papir, velikost 29,6 x 21, 7, na hrbtu listine je mali pečat, udarjen na papir čez vosek

	Dodatne informacije: http://www.zal-lj.si/index.php/arhivsko-gradivo/listine/257-1463-julij-5-dunajsko-novo-mesto , 28. 1. 2016
Možnosti dela z virom	Primer pisnega zgodovinskega vira in primarnega zgodovinskega vira. Predlagamo, da učenci ta podatka zapišejo k sliki. Učitelj zastavi vprašanja: Za kakšno vrsto zgodovinskega vira gre? Kakšna vprašanja si lahko zgodovinar zastavlja ob delu s tovrstnim virom? Kaj nam vir pove o preteklosti? Česa nam listina ne pove?
Možnosti uporabe vira pri drugih temah	Kako merimo in delimo zgodovinski čas?: Izračunajo, v katerem desetletju, stoletju in tisočletju je listina nastala. Postavijo jo v ustrezno zgodovinsko obdobje. Hramba zgodovinskih virov: Učitelj učencem pokaže listino in jih vpraša, katera ustanova običajno hrani listine. Kako smo postali pismeni: Materiali za pisanje: Na katerem materialu je zapisano besedilo? Človek razmišlja, ustvarja, gradi. Nastanek stalnih naselij in načrtno grajenih bivališč: Srednjeveška mesta in podeželje. Učitelj učence spomni na to listino. Z njimi se pogovori o srednjeveških obzidjih: kdo je gradil obzidje, zakaj je bilo to potrebno, kdo je o gradnji odločal ... Kulturna dediščina: Kaj sta naravna in kulturna dediščina? Določijo vrsto dediščine.

Slika Kralj Matjaž na panjski končnici, stran 21

Vir	Wikipedija: https://sl.wikipedia.org/wiki/Slika:Leopold_Layer_-_Kralj_Matjaž.jpg
Opis vira	Kralj Matjaž na panjski končnici iz leta 1877
Dodatne informacije o viru	Hrani Slovenski etnografski muzej Wikipedija: https://sl.wikipedia.org/wiki/Kralj_Matjaž Legenda o kralju Matjažu. Mežiška dolina: http://www.meziska-dolina.si/index.php/sl/svet-legend/547-legenda-o-kralju-matjazu
Možnosti dela z virom	Pripovedka o kralju Matjažu je primer ustnega zgodovinskega vira. Prenašala se je iz roda v rod. Predlagamo, da učenci podatek o vrsti vira zapišejo k sliki. Z učiteljem opišejo sliko, obnovijo zgodbo in se nato pogovorijo, kaj je v zgodbi zgodovinskega in kaj izmišljenega. Razmislijo, ali poznajo še kakšno drugo ljudsko pripovedko (o njih se učijo pri slovenščini). Učitelj zastavi vprašanja: Za kakšno vrsto zgodovinskega vira gre? Kakšna vprašanja si lahko zgodovinar zastavlja ob delu s tovrstnim virom? Kaj nam vir pove o preteklosti? Česa nam listina ne pove?
Možnosti uporabe vira pri drugih temah	Kako merimo in delimo zgodovinski čas?: Izračunajo, v katerem desetletju, stoletju in tisočletju je panjska končnica nastala. Postavijo jo v ustrezno zgodovinsko obdobje. Je to isto časovno obdobje kot je živel kralj Matjaž? Hramba zgodovinskih virov: Učitelj učencem pokaže listino in jih vpraša, katera ustanova običajno hrani listine. Kako smo postali pismeni: Materiali za pisanje: Na katerem materialu je

	zapisano besedilo? Človek razmišlja, ustvarja, gradi. Nastanek stalnih naselij in načrtno grajenih bivališč: Srednjeveška mesta in podeželje. Učitelj učence spomni na to listino. Z njimi se pogovori o srednjeveških obzidjih: kdo je gradil obzidje, zakaj je bilo to potrebno, kdo je o gradnji odločal ... Kulturna dediščina: Kaj sta naravna in kulturna dediščina? Določijo vrsto dediščine.
--	---

Slika Jacques-Louis David: Napoleonovo kronanje, stran 21.

Vir	Jacques-Louis David: Napoleonovo kronanje. Hrani Louvre. Wikimedia: https://en.wikipedia.org/wiki/Coronation_of_Napoleon_1#/media/File:Jacques-Louis_David,_The_Coronation_of_Napoleon_edit.jpg
Opis vira	Umetniška slika Napoleonovega kronanja. Leto 1805/07, olje na platnu, dimenzije 6,21 x 9,79 metrov Uradni naslov: Posvetitev cesarja Napoleona I in kronanje cesarice Josephine v katedrali Notre-Dame v Parizu 2. decembra 1804 David je z delom začel 21. decembra 1805
Dodatne informacije o viru	Slika je upodobljena na sliki 'The Public Viewing David's 'Coronation' at the Louvre,' avtor Louis-Léopold Boilly, hrani Metropolitanski muzej (http://www.metmuseum.org/art/collection/search/438099) Več informacij o naslikanih osebah: https://en.wikipedia.org/wiki/The_Coronation_of_Napoleon
Možnosti dela z virom	Učitelj učencem pokaže sliko v čim večji resoluciji, da lahko pregledajo detajle, in jim predstavi dogajanje na sliki (osnovne informacije o Napoleonu in dogajanju na sliki; to je še posebej smiselno, ker bodo nanj naleteli še pri zgodovinskem viru <i>Vir 4: Napoleonova vrnitev z Elbe</i> na strani 22). Nato zastavi različna vprašanja, vezana na vir: Kakšne vrste zgodovinski vir je umetniška slika? (Predlagamo, da učenci to zapišejo k sliki, čeprav za to ni posebej namenjenega prostora.) Kakšna vprašanja si lahko zgodovinar zastavlja pri delu s tovrstnim virom? Zakaj je ta vir pomemben? Nato analizirajo sliko z vprašanji, kot so: Kakšen je namen slike? Kdo je na njej upodobljen? Kaj se dogaja? Kaj delajo posamezne osebe? Kdo je v ospredju slike in kdo v ozadju? Kako so ljudje oblečeni? Kako je Napoleon prikazan? Se vam zdi, da ga slika poveljuje? Kaj nam vir o zgodovinskem dogajanju pove? Česa nam ne pove? S katerimi viri bi ga dopolnili, če bi želeli izvedeti več o Napoleonovem kronanju? Jim je slika všeč? Ogledajo si sliko 'The Public Viewing David's 'Coronation' at the Louvre,' avtor Louis-Léopold Boilly, ki jo hrani Metropolitanski muzej (http://www.metmuseum.org/art/collection/search/438099) in se pogovorijo o tem, zakaj ljudje gledajo Davidovo sliko. Zakaj bi tovrstno sliko razstavili? Koliko ljudi je ob sliki? Kako so oblečeni – so glede na modo iz istega zgodovinskega obdobja kot osebe na Davidovi sliki? Kaj počnejo? O čem po tvojem mnenju govorijo? Zakaj bi nekdo naslikal ljudi, ki gledajo drugo sliko? Kaj ti to pove o pomenu Davidove slike – je pomembna, ni pomembna? Učenci k sliki zapišejo, da gre za primer audio-vizualnega zgodovinskega vira.
Možnosti uporabe vira pri drugih	Hramba zgodovinskih virov: Katere ustanove običajno hranijo umetniške slike? Kulturna dediščina: Kaj sta naravna in kulturna dediščina? Določijo vrsto

temah	dediščine.
-------	------------

Vir 6: Hamurabijev zakonik, stran 24

Vir	
Opis vira	Na zakoniku je upodobljen kralj – zakonodajalec Hamurabi. Zakonik je zapisan v klinopisni pisavi v klasični babilonščini.
Dodatne informacije o viru	Dodatne informacije o viru: - Kralj Hamurabi, Babilonija - 18. stoletje pr. n. št. - 282 členov, eden prvih zakonikov, načelo »oko za oko, zob za zob« - Visok je 3 metre, napisan je na kamnu - Dotika se različnih tem: trgovina, suženjstvo, dolžnosti delavcev, tatvine, poroke in ločitve ... - Hrani Louvre. Viktor Korošec: Slovenski prevod določb ..., 2008. Code of Hamurabi: https://en.wikipedia.org/wiki/Code_of_Hammurabi (Wikimedia: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/6/64/P1050763_Louvre_code_Hammurabi_face_rwk.JPG)
Možnost i dela z virom	Učitelj z učenci analizira pisni vir in se pogovori o tem, kaj nam lahko takšni viri povedo o preteklosti in opredelijo pomen vira za zgodovino. Naloga 7.
Možnost i uporabe vira pri drugih temah	Kako merimo in delimo zgodovinski čas?: Izračunajo, v katerem desetletju, stoletju in tisočletju je nastala stela, na kateri je zapisan zakonik. Postavijo jo v ustrezno zgodovinsko obdobje. Kako spoznavamo preteklost? Delo z zgodovinskimi viri: pomožne zgodovinske vede. Zastavimo vprašanja, kot so: »Kdo vse sodeluje pri delu s tovrstnim spomenikom?« Arheologi, jezikoslovci, paleografi ... Hramba zgodovinskih virov: Katera ustanova običajno hrani tovrstne vire? Kako smo postali pismeni?: Vrste pisave. Učitelj prikaže povečano sliko, da se pisava lepo vidi, in zastavi vprašanja: »V kateri pisavi je zapisano besedilo? Je ta pisava značilna za območje, kjer je vladal kralj Hamurabi (Babilonija oz. Mezopotamija)?« Kako smo postali pismeni?: Sredstva in materiali za pisanje skozi zgodovino. Učitelj učencem zastavi vprašanje, na katerem materialu je besedilo zapisano. Začetki znanosti, umetnosti in verovanja. Začetki znanosti. Medicina. Tudi v tem poglavju so predstavljeni odlomki iz zakonika. Način življenja v preteklosti: Kako se je družina spreminjala skozi čas?: Družina v starem veku. Kaj nam zakonik pove o življenju v starem veku v času Hamurabijske vladavine? Način življenja v preteklosti: Zakaj so pravila pomembna za sobivanje v skupnosti. Naloga 2. Kulturna dediščina: Kaj sta naravna in kulturna dediščina? Določijo vrsto dediščine.

Hramba zgodovinskih virov

Vir 7: Namerno uničevanje kulturne dediščine, stran 27

Vir	Wikimedia. https://upload.wikimedia.org/wikipedia/en/e/ef/Destruction_of_the_Temple_of_Baalshamin.jpg
Opis vira	Pripadniki Islamske države so v imenu vere leta 2015 razstrelili 2000 let star tempelj Bašamin. Tempelj je bil eden najbolj ohranjenih objektov v antičnem mestu Palmira in je bil vpisan na Unescovem seznamu kulturne dediščine. Unesco je uničenje razglasil za vojni zločin.
Dodatne informacije o viru	http://www.independent.co.uk/news/world/middle-east/isis-in-palmyra-after-destruction-of-the-temple-of-baalshamin-what-is-left-of-the-ancient-city-10469385.html https://en.m.wikipedia.org/wiki/File:Destruction_of_the_Temple_of_Baalshamin.jpg Seznam uničene dediščine po državah: https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_destroyed_heritage Video – prispevek za Dnevnik: http://www.rtvsl.si/moja-generacija/islamska-drzava-z-oblicja-zemlje-izbrisala-zgodovinski-tempelj/372388 http://www.rtvsl.si/svet/islamska-drzava-v-starodavni-palmiri-unicila-se-en-tempelj/372843 http://www.rtvsl.si/svet/islamska-drzava-v-starodavni-palmiri-unicila-se-en-tempelj/372843
Možni deli z virom	Najbolje je, če učitelj pokaže fotografijo templja pred in po uničenju. Učitelj se lahko z učenci pogovori tudi o drugih kulturnih spomenikih, ki so jih uničili pripadniki Islamske države, npr. najstarejši krščanski samostan v Iraku (http://www.rtvsl.si/kultura/drugo/is-unicil-najstarejsi-krscanski-samostan-v-iraku/383870), muzej v Mosulu (http://www.bbc.com/news/world-middle-east-31647484, https://www.youtube.com/results?search_query=isis+mosul+museum). Razlog: antični spomeniki naj bi spodbujali malikovanje, z uničenjem želijo izkoreniniti poganstvo. O tem dogodku so poročali vsi svetovni mediji – učenci lahko poročila preberejo in v njih poiščejo utemeljitev, zakaj je uničenje škoda za zgodovino. Učitelj lahko omeni tudi, da so pripadniki Islamske države obglavili tudi 81-letnega nekdanjega arheologa Haleda Asada, očitali so mu izdajo. Ubili naj bi ga, ker ni hotel izdati, kam je skril nekatere objekte. Pripadniki Islamske države jih namreč prodajajo na črnem trgu in tako služijo denar. Pogovorijo se, zakaj se mu je zdelo vredno umreti za kulturno dediščino in kakšna škoda se dela s prodajo na črnem trgu. O tem govori tudi prispevek na Dnevniku: http://www.rtvsl.si/moja-generacija/islamska-drzava-z-oblicja-zemlje-izbrisala-zgodovinski-tempelj/372388. http://www.theguardian.com/world/2016/mar/28/palmyra-after-isis-images-taken-following-syrian-recapture-offer-hope-amid-ruins Seveda pa spomenikov ne uničujejo le pripadniki islamske države, ampak npr. tudi talibani (uničenje kipa Bude leta 2001: https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_destroyed_heritage#/media/File:Taller_Buddha_of_Bamiyan_before_and_after_destruction.jpg). Naloga 9.
Možni uporabi vira	Začetki znanosti, umetnosti in verovanja. Umetnost v starem veku. Pogovor o templju Bašamin kot umetniškem delu. Kdo ga je postavil, kakšne informacije za zgodovino so se izgubile z uničenjem?

pri drugih temah	Način življenja v preteklosti: Zakaj so pravila pomembna za sobivanje v skupnosti? Po zakonu je prepovedano uničevanje kulturne dediščine. Zakaj?
------------------	--

Slika Grad Kamen, stran 28

Vir	Wikimedia: https://sl.wikipedia.org/wiki/Grad_Kamen
Opis vira	Nahaja se na Gorenjskem. Zgrajen je bil v 12. stoletju, nato kasneje večkrat dozidan, v 18. stoletju pa opuščen.
Dodatne informacije o viru	Grad Kamen učenci spoznajo tudi pri slovenščini – ljudska pesem Pegam in Lambergar. Gašper Lambergar je bil znameniti vitez, ki je zmagoval v turnirjih in je bil lastnik tega gradu. O njem govori tudi knjiga Žige Gombača: Živa, vitez in zmaj: http://www.emka.si/ziva-vitez-in-zmaj/PR/1595628 . Učitelj jo lahko učencem priporoči v branje.
Možnosti dela z virom	Učitelj lahko učencem pove, kdo je živel v gradu (se naveže na slovenščino). Naloga 10.
Možnosti uporabe vira pri drugih temah	Človek razmišlja, ustvarja in gradi: Srednjeveška mesta in podeželje. Učenci pogledajo primer srednjeveškega gradu, ocenijo, kako dobro se je ohranil in zakaj (kako material vpliva na ohranjenost) – na Wikipediji so še dodatne slike. Kulturna dediščina: Kaj sta naravna in kulturna dediščina? Določijo vrsto dediščine.

Slika Arheološki park, stran 28

Vir	Arheološki park Emonska hiša
Opis vira	»V parku so na ogled arhitekturni ostanki, ki so bili nekoč deli vsakdanjega življenja Emoncev: sobe za počitek in druženje, vhodi v hišo z ene od emonskih cest, kanali, v katere so odplakovali umazanijo. Tu so pred 2000 leti kuhali, jedli, spali, se veselili in jezili ljudje, nam podobni, a tudi različni - morda še najbolj prav v malih podrobnostih vsakdanjega življenja. Izkopavanja na področju parka Emonska hiša (prej Jakopičev vrt) so tekla v letih 1963-1964 in odkrila stanovanjsko zgradbo, ki je nekoč stala v mestu Emona. Danes so v parku na ogled ostanki te hiše s konca četrtega in začetka petega stoletja. Glede na kakovostno stavbno opremo (tlaki, mozaik, ogrevanje) je tu prebivala premožna in ugledna rimska družina.« (vir: http://www.mgml.si/mestni-muzej-ljubljana/arheoloski-park-emonna/ap-emonska-hisa/). Dodatne informacije in slike: http://www.mgml.si/mestni-muzej-ljubljana/arheoloski-park-emonna/ap-emonska-hisa/ , https://www.visitljubljana.com/sl/obiskovalci/aktivnosti/znamenitosti/arheoloski-park-emonska-hisa/
Dodatne informacije o viru	Učitelj lahko predstavi arheološke parke na splošno in tega konkretno. Naveže se na arheološke parke, ki so jih učenci že obiskali oz. jih bodo obiskali v prihodnosti. Posamezni učenci lahko poročajo o obiskih arheoloških parkov, ki so jih obiskali s svojimi družinami. Pri poročanju so osredotočeni predvsem na podatke, kaj je ohranjeno, kako je ohranjeno in zavarovano, zakaj se jim zdi pomembno ohraniti ostanke/zgradbe, kaj so se iz ogleda naučili o preteklosti. Dodatne informacije: http://www.mgml.si/mestni-muzej-ljubljana/arheoloski-park-emonna/ap-emonska-hisa/

Možnosti dela z virom	Naloga 10.
Možnosti uporabe vira pri drugih temah	Človek razmišlja, ustvarja in gradi: Antična mesta: Primer rimske hiše, kjer so živeli bogati ljudje. Bila je okrašena z mozaiki, imela pa je tudi talno in stensko ogrevanje – sistem hipokavsta.

Slika Vaška situla, stran 29

Vir	Wikimedia: https://commons.wikimedia.org/wiki/Category:Va%C4%8De_Situla
Opis vira	Vaška situla.
Dodatne informacije o viru	Božič, Dragan. "Nova spoznanja o odkritju vaške situle." Življenje in tehnika letnik 63. številka 10 (2012) str. 14-21. http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-X4T52CWP Vače situla: https://commons.wikimedia.org/wiki/Category:Va%C4%8De_Situla Vedež: Vaška situla: http://vedez.dzs.si/datoteke/Umetnostna1.pdf Dragan Božič: vAško situlo je imel vojak s čelado. Delo, 22. 9. 2013. Dostopno na: http://www.delo.si/druzba/znanost/vasko-situlo-je-imel-vojscak-s-celado.html
Možnosti dela z virom	Učitelj učencem predstavi, da gre za eno najpomembnejših arheoloških najdb pri nas. Sodi v čas železne dobe. Učitelj lahko tudi pove, kaj prikazuje in kaj nam pove o zgodovini. Naloga Povzemi.
Možnosti uporabe vira pri drugih temah	Kulturna dediščina: Kaj sta naravna in kulturna dediščina? Določijo vrsto dediščine.

Slika Zaščitno pismo nadvojvode Ernesta kranjskemu plemstvu, stran 29

Vir	Arhiv Republike Slovenije.
Opis vira	»Zaščitno pismo nadvojvode Ernesta Železnega za kranjsko plemstvo 1415 april 23., Dunajsko Novo mesto Original, pergament, 12,7 cm × 23,9 cm, viseči pečat nadvojvode Ernesta v rdečem vosku, premera 3,7 cm, v skodelici iz naravnega voska, premera 5,8 cm, nemški jezik Signatura: SI AS 1063, Zbirka listin, št. 5814« (vir: http://www.arhiv.gov.si/si/delovna_podrocja/razstavna_dejavnost/arhivalije_meseca/arhivalija_meseca_april_2015/)
Dodatne informacije o viru	Andrej Nared« (vir: Arhivalija meseca (april 2015). Arhiv Republike Slovenije. Dostopno na: http://www.arhiv.gov.si/si/delovna_podrocja/razstavna_dejavnost/arhivalije_meseca/arhivalija_meseca_april_2015/ . Datum uporabe: 28. 1. 2016
Možnosti dela z virom	Naloga Povzemi.
Možnosti uporabe vira pri	Kako smo postali pismeni?: Sredstva in materiali za pisanje skozi zgodovino: Kateri material je uporabljen? S čim so nanj pisali? Kulturna dediščina: Kaj sta naravna in kulturna dediščina? Določijo vrsto dediščine.

drugih temah	
--------------	--

Slika Časnik Kmetijske in rokodelske novice.

Vir	Kmetijske in rokodelske novice
Opis vira	1. številka časnika
Dodatne informacije o viru	Dlib.si
Možnosti dela z virom	Učitelj lahko predstavi, kdaj je časnik izhajal in kako lahko do njega dostopamo (preko dLib). Z učenci se lahko pogovori o tem, kakšne informacije o življenju nekoč nam prinaša. S časnikom se bodo učenci srečali še pri pouku slovenščine pri »črkarski pravdi«. Naloga Povzemi.
Možnosti uporabe vira pri drugih temah	Kako merimo in delimo zgodovinski čas?: Izračunajo, v katerem desetletju, stoletju in tisočletju je izšla številka časopisa. Postavijo jo v ustrezno zgodovinsko obdobje. Kako smo postali pismeni?: Sredstva in materiali za pisanje skozi zgodovino: Kateri material je uporabljen? S čim so nanj pisali? Kulturna dediščina: Kaj sta naravna in kulturna dediščina? Določijo vrsto dediščine.

Slika Forum in Kolosej v Rimu, stran 29

Vir	Mirjam Oblak
Opis vira	Na fotografiji sta rimski forum (Forum Romanum) in Kolosej
Dodatne informacije o viru	Posneto 2012
Možnosti dela z virom	Naloga Povzemi.
Možnosti uporabe vira pri drugih temah	Človek razmišlja, ustvarja in gradi: Antična mesta: Mesta in bivališča v antičnem Rimu. Ogledajo si ostanke foruma in Koloseja. Razmišljajo o naslednjih vprašanjih: Kaj na fotografiji so ostanki foruma in kaj ostanki Koloseja? Kaj menite, da so razlogi, da so se ti spomeniki ohranili 2000 let? Kateri gradbeni materiali so bili uporabljeni? Kulturna dediščina: Kaj sta naravna in kulturna dediščina? Določijo vrsto dediščine.

Slika Jožef Tominc: Družina dr. Frušića, stran 29

Vir	Narodna galerija, Wikipedija: https://sl.wikipedia.org/wiki/Slika:Jo%C5%BEef_Tominc_-_Dr._Fru%C5%A1i%C4%87_z_dru%C5%BEino.jpg
Opis vira	Olje na platnu, okoli 1835. 130 x 170 cm. Hrani Narodna galerija. Je en najznamenitejših portretov, ki so jih naročale meščanske družine v tistem

	času.
Dodatne informacije o viru	Mojca Mikolič: Jožef Tominc. Prispevek k datiranju portreta dr. Frušića z družino. Dostopno na: http://www.suzd.si/component/content/article/114-raziskave/356-mojca-mikolic-jozef-tominc-prispevek-k-datiranju-portreta-dr-frusica-z-druzino . Datum uporabe: 28. 1. 2016.
Možnosti dela z virom	Naloga Povzemi.
Možnosti uporabe vira pri drugih temah	Kako merimo in delimo zgodovinski čas?: Izračunajo, v katerem desetletju, stoletju in tisočletju je slika nastala (podatke jim ponudi učitelj). Postavijo jo v ustrezno zgodovinsko obdobje. S takšnim ponavljanjem se jim sčasoma lažje oblikuje predstava, kako se določena zgodovinska obdobja med seboj razlikujejo, hkrati pa ponavljajo zgodovinska obdobja in njihovo zaporedje. Način življenja v preteklosti: Kako se je družina spreminjala skozi čas? Kateri tip družine je upodobljen na sliki? Koliko članov šteje družina? Kdo je upodobljen na sliki? Kako? Kaj nam pove o življenju v tistem času? Lahko primerjajo Tominčeve portrete meščanske družine s portreti plemstva: http://projekti.gimvic.org/2005/2d/Romantika/Alja/tominc.htm. Kulturna dediščina: Kaj sta naravna in kulturna dediščina? Določijo vrsto dediščine.

Kako smo postali pismeni?

Vrste pisave

Vir 1: Slikovna pisava, stran 31

Vir	Glinasta tablica iz Mezopotamije
Opis vira	Glinasta tablica iz Mezopotamije prikazuje količine žita za delavce. Čas nastanka: med 3300 in 3100 pr. n. št. Dolžina tablice je 8 centimetrov, širina 7 centimetrov. Hrani jo Britanski muzej.
Dodatne informacije o viru	Tablica je iz mesta Uruk. Piktogrami, iz njih se je nato razvil klinopis s 600 znaki. Klinopis se je razširil iz Mezopotamije, uporabljal se je do 1. stoletja n. št. Večina mezopotamskih zapisov je na glinastih tablicah. Mokro glino so oblikovali v ravno ploščico, za pisanje pa so uporabili trsteno paličico in tablico pustili na soncu, da se je posušila. Prikazuje količino žita za delavce. Žito se pojavi 6x spredaj in zadaj, prikazano je z enim klasom. So 4 različni številski znaki: veliki in majhni krogi z ali brez dodatnih potez (črtic). Drugi znaki: uradnik, ki je odgovoren za transakcijo. Zadnji del tablice je vsota izračunov na sprednji strani. A Mesopotamian writing tablet. <i>Teaching History with 100 Objects. The British Museum.</i> Dostopno na: http://www.teachinghistory100.org/objects/about_the_object/mesopotamian_writing_tablet. 28. 1. 2016.
Možnosti dela z virom	Učenci si natančno ogledajo predmet in ga opišejo. Naloga 3. Učenci naj razmislijo tudi o tem, koliko prostora tak zapis zavzame in primerjajo z današnjo pisavo in materiali.
Možnosti uporabe vira pri drugih temah	Kako merimo in delimo zgodovinski čas?: Izračunajo starost tablice in določijo, v katerem stoletju in tisočletju je nastala. Postavijo jo v ustrezno zgodovinsko obdobje. Kako spoznavamo preteklost? Opredelijo vrsto zgodovinskega vira, njegov pomen za zgodovino in kje vir hranimo. Sredstva in materiali za pisanje skozi zgodovino: Učencem učitelj zastavi vprašanje: »Kako je izbira materiala vplivala na obliko pisave?« Kulturna dediščina: Kaj sta naravna in kulturna dediščina? Določijo vrsto dediščine.

Slika Popis tempeljske lastnine, stran 32

Vir	Vir: List of possessions of a temple: https://commons.m.wikimedia.org/wiki/File:List_of_possessions_of_a_temple_AO8110_mp3h9037.jpg . 28. 1. 2016.
Opis vira	Popisana glinasta tablica: popis tempeljske lastnine.
Dodatne informacije o viru	V klinopisni pisavi, okoli 2350-2000 pr. n. št. Učitelj lahko pokaže, kako so na tablico pisali: Writing Cuneiform avtorja Getty Museum na portalu You Tube, trajanje 2 minuti: https://youtu.be/HbZ2asfyHcA?t=1m
Možnosti dela z	Učenci najprej natančno opišejo predmet. Nato si pogledajo, kakšna pisava je klinopis. Poskusijo prerisati nekaj znakov. Razmišljajo o tem, ali je pisanje na ta način težko ali

virom	enostavno. Prepoznajo pomen katerega izmed znakov? Imajo morda kakšno idejo, zakaj se pisava imenuje klinopis? Se je bilo takšno pisavo po njihovem mnenju enostavno ali težko naučiti? Se jim zdi klinopisna pisava boljša rešitev kot slikovna? Itd. Na spletni strani https://commons.wikimedia.org/wiki/Category:Clay_tablets si lahko ogledajo še več glinastih tablic.
Možnosti uporabe vira pri drugih temah	Kako merimo in delimo zgodovinski čas?: Izračunajo starost tablice in v katerem stoletju in tisočletju je nastala. Postavijo jo v ustrezno zgodovinsko obdobje. Kako spoznavamo preteklost? Opredelijo vrsto zgodovinskega vira, njegov pomen za zgodovino in kje vir hranimo. Sredstva in materiali za pisanje skozi zgodovino: Učencem učitelj zastavi vprašanje: »Kako je izbira materiala vplivala na obliko pisave?« Kulturna dediščina: Kaj sta naravna in kulturna dediščina? Določijo vrsto dediščine.

Slika Zapis v hieroglifih, stran 32

Vir	Egipčanska knjiga mrtvih
Opis vira	Zapis v hieroglifih v Knjigi mrtvih. 4. tisočletje pr. n. št., Egipt.
Dodatne informacije o viru	Book of the Dead: https://en.wikipedia.org/wiki/Book_of_the_Dead
Možnosti dela z virom	Učenci opišejo vir. Pokažejo, kaj na sliki je pisava (lahko jo obkrožijo ali označijo s puščico). Utemeljijo, kako to vedo. Poiščejo nekaj hieroglifskih znakov. Razumejo besedilo? Zakaj da/ne? Na Wikipediji (https://sl.wikipedia.org/wiki/Hieroglif) si lahko ogledajo glasovne vrednosti za posamezne hieroglife in lahko poskusijo z njimi zapisati svoje ime. Pomembno je, da učitelj poudari, da sicer hieroglifi nikoli niso bili črkovna pisava. So pa s črkami zapisali imena faraonov. Poskusijo prebrati ime Ptolemej (tudi na Wikipediji). Imeni Ptolemej in Kleopatra sta omogočila dešifriranje hieroglifov. □ Učitelj lahko predstavi tudi, da smo skozi zgodovino pozabili, kaj znaki v določeni pisavi pomenijo, zato je, da lahko besedilo beremo, zato je potrebno pisavo dešifrirati. Francoz Champollion je razvozlal hieroglife na podlagi trojezičnega napisa na kamnu iz Rosette. V hieroglifih je prepoznal vladarski imeni, saj so bila ta vedno zapisana v kartušah (obrobah). Za kateri imeni gre, je vedel na podlagi drugih besedil na kamnu. Egipčani so kraljeva imena označevali s kartušami (obrobami) na podlagi prevedenih besedil vedel, kateri imeni vladarjev sta v kartušah zapisani. Nekatere stare pisave pa še danes niso razrešene. Potek dešifriranja pisave: to poteka v več korakih: 1. Najprej preštejemo, koliko je znakov. Glede na to, presodimo, ali gre za abecedno (do 60 črk), zlogovno (do 700 znakov) ali besedno pisavo (od nekaj sto do 50.000 znakov). 2. Določimo smer pisave: pisali so lahko od zgoraj navzdol, lahko od leve

	proti desni ali od desne proti levi, lahko pa je tudi bustrofedon, kjer ena vrstica teče od leve proti desni, druga pa v nasprotno smer. 3. Pogledamo, ali so besede med seboj ločene. 4. Pogledamo, če so vsi znaki črke/zlogi/besede, ali so morda nekateri tudi ločila in števila 5. Znake primerjamo z drugimi jeziki in poskusimo katerega prepoznati. 6. Pogledamo, kateri znaki se pogosto ponavljajo. To so verjetno pogosti glasovi ali besede. 7. Določimo tip besedila: kraljevski napis, nagrobni napis, versko besedilo ... Ti tipi so si pri različnih kulturah med seboj zelo podobni, zato lahko ugibamo o vsebini napisa. (povzeto po Simona Klemenčič: Razvoj pisave. Gea 2/2009. Strani 15-21. 21.)
Možnosti uporabe vira pri drugih temah	Kako spoznavamo preteklost? Opredelijo vrsto zgodovinskega vira, njegov pomen za zgodovino in kje vir hranimo. Sredstva in materiali za pisanje skozi zgodovino: Učencem učitelj zastavi vprašanje: »Kako je izbira materiala vplivala na obliko pisave?« Začetki znanosti, umetnosti in verovanja: Kakšno je bilo verovanje v času prvih visokih kultur?: Učitelj pove, da so stari Egipčani verjeli v posmrtno življenje. Ob mrtvih so našli tudi knjige mrtvih, ki naj bi pokojnemu pomagali na poti v onostranstvo. V knjigah je zapisano besedilo in slike egipčanskih bogov. Kulturna dediščina: Kaj sta naravna in kulturna dediščina? Določijo vrsto dediščine.

Slika Majevska pisava, stran 33.

Vir	Wikipedija: https://en.wikipedia.org/wiki/Maya_script .
Opis vira	Znaki iz Palenqua prikazujejo zgodovino Majev v 6. in 7. stoletju n. št.
Dodatne informacije o viru	Wikipedija: https://en.wikipedia.org/wiki/Maya_script
Možnosti dela z virom	Lahko povemo, da Maje raziskuje slovenski arheolog dr. Ivan Šprajc. O njem so morda že kaj brali ali ga zasledili v medijih. Učenci ob viru opišejo majevsko pisavo in jo primerjajo z drugimi pisavami.
Možnosti uporabe vira pri drugih temah	Kako merimo in delimo zgodovinski čas?: Izračunajo starost zapisa. Postavijo ga v ustrezno zgodovinsko obdobje. Kako spoznavamo preteklost? Opredelijo vrsto zgodovinskega vira, njegov pomen za zgodovino in kje vir hranimo. Sredstva in materiali za pisanje skozi zgodovino: Učencem učitelj zastavi vprašanje: »Kako je izbira materiala vplivala na obliko pisave? Zakaj so izbrali ta material? S čim so nanj pisali?« Kulturna dediščina: Kaj sta naravna in kulturna dediščina? Določijo vrsto dediščine.

Slika Vedeževalska kost z zapisom v kitajskih pismenkah, stran 33

Vir	
Opis vira	Vedeževalska kost z zapisom v kitajskih pismenkah. Čas zapisa: okoli 1200–1100 pr. n. št.
Dodatne informacije o viru	Gre za enega najstarejših zapisov v kitajski pisavi, je iz časa dinastije Šang. Našli so še veliko starejše zapise (npr. https://en.wikipedia.org/wiki/Neolithic_signs_in_China), vendar gre samo za posamezne zapise, zato se ne ve, ali že gre za najstarejšo pisavo ali ne. Odgovor so razbrali iz razpok, ki so nastale, ko so kost približali ognju. Na podlagi ohranjenih kosti vemo, katere stvari so bile v takratni državi pomembne: kdaj je pravi čas za vojno, kako pravilno izvesti določene obrede, ali bo porod vladarjeve žene srečen, kaj povzroča vladarjev zobobol, kakšno bo vreme (to kaže na pomen poljedelstva in žetve za stabilnost vladarske dinastije). O vedeževalskih kosteh: https://en.wikipedia.org/wiki/Oracle_bone, http://www.ibiblio.org/chinesehistory/contents/02cul/c03s03.html, http://www.lib.cam.ac.uk/mulu/oracle.html
Možnosti dela z virom	Učitelj predstavi pomen zapisa na vedeževalske kosti in kako so z njimi vedeževali. Učenci poskusijo prerisati katero od pismenk. Primerjajo takratne pismenke s sodobnimi. Učitelj lahko kitajsko pisavo predstavi še na znamenitem zvitku, ki ga hrani Britanski muzej: https://www.google.com/culturalinstitute/beta/asset/admonitions-scroll/nwE-8S72ewLhIA. Tu lahko kitajske pismenke močno poveča, učenci si lahko natančno ogledajo, kako so na Kitajskem pisali. Doda lahko informacijo, da je sam zvitek zelo občutljiv in je lahko razstavljen le kratek čas, zato je digitalizacija omogočila, da je na ogled vsem kadarkoli in kjerkoli.
Možnosti uporabe vira pri drugih temah	Kako merimo in delimo zgodovinski čas?: Izračunajo starost zapisa ter tisočletje in stoletje nastanka. Postavijo ga v ustrezno zgodovinsko obdobje. Kako spoznavamo preteklost? Opredelijo vrsto zgodovinskega vira, njegov pomen za zgodovino in kje vir hranimo. Sredstva in materiali za pisanje skozi zgodovino: Učencem učitelj zastavi vprašanje: »Kako je izbira materiala vplivala na obliko pisave? Zakaj so izbrali ta material?« Kulturna dediščina: Kaj sta naravna in kulturna dediščina? Določijo vrsto dediščine.

Slika Arabska pisava , stran 33.

Možnosti dela z virom	Učitelj učencem na kratko predstavi še nekaj pisav, med njimi arabsko. Pove, da se je arabska pisava razvila iz feničanske. Pisali so od desne proti levi in tako kot Feničani niso zapisovali samoglasnikov. Črkopis se je razširil s širjenjem islama. Na zemljevidu na stran 34 lahko pogledajo, kje se ta pisava uporablja danes. Lahko poskusijo zapisati nekaj arabskih znakov.
Možnosti uporabe vira	Kako spoznavamo preteklost? Opredelijo vrsto zgodovinskega vira, in kje vir hranimo.

pri drugih temah	Sredstva in materiali za pisanje skozi zgodovino: Učencem učitelj zastavi vprašanje: »Kako je izbira materiala vplivala na obliko pisave? Zakaj so izbrali ta material? S čim so nanj pisali?« (zapis je na pergamentu) Kulturna dediščina: Kaj sta naravna in kulturna dediščina? Določijo vrsto dediščine.
------------------	--

Slika Odlomek iz Supraselskega kodeksa, stran 33.

Vir	Wikipedija: https://sl.wikipedia.org/wiki/Slika:Codex_Suprasliensis.jpg
Opis vira	Material: pergament Čas: 10. stoletje Pisava: cirilica. Kraj nastanka: Bolgarija. Uvrščen je na Unescov seznam Spomin Človeštva.
Dodatne informacije o viru	Supraselski zbornik oziroma kodeks je en najpomembnejših rokopisov, ki jih hrani NUK (hrani sicer le del kodeksa). Je najstarejši ohranjeni pisni dokument v slovanskem jeziku. Kodeks si lahko učenci pogledajo v digitalizirani različici na strani Codex Suprasliensis: http://csup.ilit.bas.bg/sites/ms/ ali na strani dLib: http://www.dlib.si/rokopisi/supraselski/supraselski.html
Možnosti dela z virom	Učitelj učencem pokaže digitalizirano različico kodeksa. Učencem pove kaj o pokristjanjevanju Slovanov. Za te potrebe je sv. Ciril izumil glagolico, iz nje pa se je razvila cirilica. Na zemljevidu na strani 34 lahko pogledajo, kje se ta pisava uporablja danes. Morda jo kateri izmed učencev zna tudi brati.
Možnosti uporabe vira pri drugih temah	Kako merimo in delimo zgodovinski čas?: Izračunajo starost kodeksa. Postavijo ga v ustrezno zgodovinsko obdobje. Kako spoznavamo preteklost? Opredelijo vrsto zgodovinskega vira, njegov pomen za zgodovino in kje vir hranimo. Poudarimo, da ta kodeks hrani NUK. Sredstva in materiali za pisanje skozi zgodovino: Učencem učitelj zastavi vprašanje: »Kako je izbira materiala vplivala na obliko pisave? Zakaj so izbrali ta material? S čim so nanj pisali?« (zapis je na pergamentu) Kulturna dediščina: Kaj sta naravna in kulturna dediščina? Določijo vrsto dediščine.

Vir 3: Pisarji, stran 34.

Vir	
Opis vira	Poslikava iz Nebamenove grobnice. Nebamen je bil pisar in visok uradnik v templju v Tebah. Čas nastanka poslikave: 1400–1300 BC. Hrani Britanski muzej, grobnica sama pa je v Tebah. Gre za ene najbolj slavnih poslikav iz starega Egipta.
Dodatne informacije o viru	Animacija, kjer si lahko podrobneje ogledamo poslikave: The British Museum: A 3D interactive animation of the tomb-chapel of Nebamun: http://www.britishmuseum.org/visiting/galleries/ancient_egypt/room_61_tomb-chapel_nebamun/nebamun_animation.aspx. Datum uporabe: 30. 1. 2015. Slika s pisarji: 4 Outer room: C: Nebamun viewing his geese and cattle.

	Več informacij: Murray Eiland: Paintings of the Tomb-Chapel of Nebamun. Athena Review 5, št. 1. Dostopno na: http://www.athenapub.com/17nebamun.htm. 30. 1. 2015.
Možnosti dela z virom	Učitelj si z učenci ogleda poslikavo in jo opiše. Nato rešijo nalogo 6.
Možnosti uporabe vira pri drugih temah	Kako merimo in delimo zgodovinski čas?: Izračunajo, v katerem desetletju, stoletju in tisočletju je poslikava nastala. Postavijo jo v ustrezno zgodovinsko obdobje. Kako spoznavamo preteklost? Opredelijo vrsto zgodovinskega vira, njegov pomen za zgodovino. Sredstva in materiali za pisanje skozi zgodovino: Učencem učitelj zastavi vprašanje: »Kako je izbira materiala vplivala na obliko pisave? Zakaj so izbrali ta material? S čim so nanj pisali?« Začetki znanosti, umetnosti in verovanja: Kakšno je bilo verovanje v času prvih visokih kultur?: Učitelj pove, da so stari Egipčani verjeli v posmrtno življenje. Tu je poslikava pomembnega uradnika Nebamena. Kulturna dediščina: Kaj sta naravna in kulturna dediščina? Določijo vrsto dediščine.

Rimski napis, Emona, 4. stoletje n. št., stran 36

Vir	Wikipedija: https://sl.wikipedia.org/wiki/Emona#/media/File:Emona_-_verske_zgradbe_(2).jpg
Opis vira	Napis iz starokrščanskega središča v Ljubljani. Gre za napis v krstilnici, na njem piše »Archelaus et Honorata cum suis f(ecerunt) p(edes) XX«, kar pomeni, da sta Arhelaj in Honorata s svojimi dala narediti 20 čevljev (tega mozaika).
Dodatne informacije o viru	Zgodnjekrščansko središče: https://sl.wikipedia.org/wiki/Zgodnjekr%C5%A1%C4%8Dansko_sredi%C5%A1%C4%8De_Ljubljana , http://www.studiostratum.net/index.php?mode=projekt&concept=&id=37 , https://www.visitljubljana.com/sl/obiskovalci/aktivnosti/znamenitosti/arheoloski-park-zgodnjekrscansko-sredisce/
Možnosti dela z virom	Učenci sami poskusijo prebrati besedilo, učitelj jim ga lahko prevede. Izpolnijo preglednico.
Možnosti uporabe vira pri drugih temah	Kako merimo in delimo zgodovinski čas?: Postavijo jo v ustrezno zgodovinsko obdobje. Kako spoznavamo preteklost? Opredelijo, kje vir hranimo (arheološki park). Sredstva in materiali za pisanje skozi zgodovino: Kateri material je uporabljen za pisanje? Človek razmišlja, ustvarja in gradi: Antična mesta: bogate rimske hiše so bile okrašene z mozaiki. Mozaik lahko predstavi tudi, ko govori o Emoni. Začetki znanosti, umetnosti in verovanja: Začetki znanosti. Učenci v zapisu poiščejo

	zapis, ki pomeni številke, jih poimenujejo (rimске) in pretvorijo v arabske.
	Kulturna dediščina: Kaj sta naravna in kulturna dediščina? Določijo vrsto dediščine.

Ep o Gilgamešu, 7. stoletje pr. n. št., stran 36

Vir	Wikimedia: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:British_Museum_Flood_Tablet_1.jpg
Opis vira	Najslavnejša klinopisna glinasta tablica vsebuje zapis o vesoljnem potopu oz. Ep o Gilgamešu, ki je eno največjih del svetovne književnosti. Hraní Britanski muzej. Mere so približno 15 x 13 x 3 cm.
Dodatne informacije o viru	Gre za eno najpomembnejših in najstarejših del svetovne literature. Učitelj lahko učencem predstavi, o čem ep o Gilgamešu govori (povzame njegovo zgodbo), junaku, ki je iskal nesmrtnost. Zgodba vsebuje tudi pripoved o vesoljnem potopu (to pripoveduje tudi Biblija). Ta tablica je najbolj slavna klinopisna tablica starega vzhoda. Zgodba se je dolgo prenašala ustno. Tablica je nastala za knjižnico kralja Asurbanipala, eno najznamenitejših knjižnic v zgodovini. Hranila je približno 30.000 tablic. Tablico so odkrili v mestu Nipur konec 19. stoletja in je zaradi vsebine povzročila pravo senzacijo, saj so dotlej zgodbo o vesoljnem potopu poznali le iz Biblije. Gilgameš naj bi živel približno v okrog 2700 pr. kr. in je bil vladar mesta Ur. Večja slika: The British Museum: The Flood Tablet / The Gilgamesh Tablet / Library of Asurbanipal: http://www.britishmuseum.org/research/collection_online/collection_object_details.aspx?objectId=309929&partId=1
Možnosti dela z virom	Učitelj lahko učencem predstavi zgodbo o Gilgamešu in vesoljnem potopu. Nekateri učenci zgodbo o vesoljnem potopu poznajo iz Biblije. Učencem pokaže povečano sliko, da si lahko natančno ogledajo pisavo. Izpolnijo tabelo.
Možnosti uporabe vira pri drugih temah	Kako merimo in delimo zgodovinski čas?: Izračunajo približno starost tablice. Postavijo jo v ustrezno zgodovinsko obdobje. Kako spoznavamo preteklost? Opredelijo vrsto zgodovinskega vira, njegov pomen za zgodovino. Povedo, kje je bil hranjen nekoč (vladarjeva knjižnica) in kje danes (Britanski muzej). Sredstva in materiali za pisanje skozi zgodovino: Kateri material je uporabljen za pisanje? Kako je izbira materiala vplivala na to, da se je vir ohranil? Kulturna dediščina: Kaj sta naravna in kulturna dediščina? Določijo vrsto dediščine.

Kartuši z imeni faraonov, stran 36.

Vir	Wikipedia: https://en.wikipedia.org/wiki/Dendera_Temple_complex
Opis vira	1. stoletje pr. n. št. Zapisani imeni: Cezarion in Kleopatra. Napis je iz templja Dendera.
Dodatne informacije o viru	Tempelj v Denderi: https://en.wikipedia.org/wiki/Dendera_Temple_complex
Možnosti dela z virom	Učitelj se lahko z učenci pogovori o tem, da so imena vladarjev in bogov zapisovali v kartušah (obrobah). Tako je lahko Champollion tudi razvozlal

	hierogliffe na podlagi kamna iz Rosette. Učitelj lahko predstavi tudi zgodbo Julija Cezarja in Kleopatre. Izpolnijo preglednico.
Možnosti uporabe vira pri drugih temah	Kako merimo in delimo zgodovinski čas?: Postavijo jo v ustrezno zgodovinsko obdobje. Kako spoznavamo preteklost? Opredelijo vrsto zgodovinskega vira, njegov pomen za zgodovino in kje ga hranimo (na terenu). Sredstva in materiali za pisanje skozi zgodovino: Primer zapisa na kamnu. Zakaj so izbrali ta material? Kulturna dediščina: Kaj sta naravna in kulturna dediščina? Določijo vrsto dediščine.

Tablica, stran 36

Vir	Wikipedija: https://en.m.wikipedia.org/wiki/Kish_tablet#/media/File%3AThe_oldest_writing_in_the_world_-_The_Sumerian_Stone_Tablet.jpg
Opis vira	Okrog 3500 pr. n. št. Tablica iz Mezopotamije, iz mesta Kish. Gre za enega najstarejših protoklinopisnih zapisov (slikovna pisava). Pisava je popolnoma slikovna. Gre za zapis na kamnu.
Dodatne informacije o viru	https://en.m.wikipedia.org/wiki/Kish_tablet#/media/File%3AThe_oldest_writing_in_the_world_-_The_Sumerian_Stone_Tablet.jpg
Možnosti dela z virom	Na povečani sliki lahko učenci poskusijo prepoznati sličice. Izpolnijo tabelo. Učitelj jim pove, da gre za enega najstarejših zapisov v slikovni pisavi. Izpolnijo preglednico.
Možnosti uporabe vira pri drugih temah	Kako merimo in delimo zgodovinski čas?: Postavijo jo v ustrezno zgodovinsko obdobje. Kako spoznavamo preteklost? Opredelijo vrsto zgodovinskega vira, njegov pomen za zgodovino in kje ga hranimo. Sredstva in materiali za pisanje skozi zgodovino: Primer zapisa na kamnu. Kako je izbira materiala vplivala na to, da se je vir ohranil? Kulturna dediščina: Kaj sta naravna in kulturna dediščina? Določijo vrsto dediščine.

Grški zapis na papirusu, stran 36, 38

Vir	
Opis vira	
Dodatne informacije o viru	
Možnosti dela z virom	Učitelj se z učenci pogovori o prednostih in slabostih materiala. Poskusijo ugotoviti, kako je papirus narejen (prečno postavljeni trakovi papirusa). Presojajo enostavnost pisanja po tem materialu in možnosti za njegovo ohranitev skozi zgodovino. Če je kateri izmed učencev že kdaj imel v rokah papirus, lahko opiše, kakšen je na otip v primerjavi s papirjem. Učenci ugotovijo, da na papirus niso

	pisali le hieroglifov, ampak tudi druge pisave in poskusijo prepoznati pisavo oz. tip pisave. Izpolnijo preglednico.
Možnosti uporabe vira pri drugih temah	Kako spoznavamo preteklost? Opredelijo vrsto zgodovinskega vira. Vrste pisave: prepoznajo grško pisavo. Kulturna dediščina: Kaj sta naravna in kulturna dediščina? Določijo vrsto dediščine.

Sredstva in materiali za pisanje skozi zgodovino

Grški zapis na papirusu, stran 36, 38

Vir	
Opis vira	
Dodatne informacije o viru	
Možnosti dela z virom	Učitelj se z učenci pogovori o prednostih in slabostih materiala. Poskusijo ugotoviti, kako je papirus narejen (prečno postavljeni trakovi papirusa). Presojajo enostavnost pisanja po tem materialu in možnosti za njegovo ohranitev skozi zgodovino. Če je kateri izmed učencev že kdaj imel v rokah papirus, lahko opiše, kakšen je na otip v primerjavi s papirjem. Učenci ugotovijo, da na papirus niso pisali le hieroglifov, ampak tudi druge pisave in poskusijo prepoznati pisavo oz. tip pisave.
Možnosti uporabe vira pri drugih temah	Kako spoznavamo preteklost? Opredelijo vrsto zgodovinskega vira. Vrste pisave: prepoznajo grško pisavo. Kulturna dediščina: Kaj sta naravna in kulturna dediščina? Določijo vrsto dediščine.

Vir 6: Pripomočki egipčanskega pisarja, stran 38

Vir	
Opis vira	Prikazana je puščica, ki je bila simbol egipčanskih pisarjev (tudi hieroglifski znak za pisarja pravzaprav prikazuje takšno puščico). Egipt Les, trst, dolžina predmeta 30,5 cm
Dodatne informacije o viru	Teaching History with 100 Objects: Ancient Egyptian Writing Equipment: http://www.teachinghistory100.org/objects/ancient_egyptian_writing_equipment
Možnosti dela z virom	Učitelj učencem pokaže predmet in jim zastavi vprašanja: Kaj je na sliki? Iz česa je predmet narejen? Zakaj se je uporabljal? Kako se je po vašem mnenju uporabljal? Zakaj je bila puščica simbol egipčanskih pisarjev? Primerjajo puščico antičnega pisarja s svojimi. So tudi v Mezopotamiji potrebovali takšne puščice? Zakaj da/ne? Rešijo nalogo 10. Številne ideje so dostopne tudi na spletni strani http://www.teachinghistory100.org/objects/ancient_egyptian_writing_equipment
Možnosti	Kako merimo in delimo zgodovinski čas?: Izračunajo, v katerem desetletju,

uporabe vira pri drugih temah	stoletju in tisočletju je puščica nastala. Postavijo jo v ustrezno zgodovinsko obdobje. Kako spoznavamo preteklost? Opredelijo vrsto zgodovinskega vira. Kulturna dediščina: Kaj sta naravna in kulturna dediščina? Določijo vrsto dediščine.
-------------------------------	--

Ostraka, stran 39

Vir	Wikimedia: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:AGMA_Ostrakon_Th%C3%A9mistocle_3.jpg
Opis vira	Ostraka so koščki keramike, ki so jih uporabljali za kratke zapise: račune, potrdila, glasovalne ploščice itd. Na sliki je glasovalna ploščica.
Dodatne informacije o viru	Na vrhu je zapisano ime Temistokles, zato lahko učitelj predstavi kot zanimivost tudi zgodbo o njem in o ostrakizmu v antični Grčiji. Ostrake so lahko napisali sami ali pa kupili že napisane.
Možnosti dela z virom	Učitelj učencem pokaže predmet in jim zastavi vprašanja: Kaj je na sliki? Iz katerega materiala je predmet? Kako so nanj pisali? Zakaj so uporabljali tovrsten material? Kako je pisati nanj? Kakšne so prednosti keramike v primerjavi s papirusom, glino in kamnom? Kakšne so slabosti? Za kakšne namene je keramika primerna kot podlaga za pisanje? Zakaj so po njihovem mnenju »črepinjsko sodbo« pisali na kose keramike in ne na papirus, glino, les ali kak drug material? Če ima učitelj na voljo kakšen košček keramike, lahko učenci poskusijo vpraskati vanj nekaj znakov in presodijo težavnost tovrstnega pisanja.
Možnosti uporabe vira pri drugih temah	Kako spoznavamo preteklost? Opredelijo vrsto zgodovinskega vira. Kulturna dediščina: Kaj sta naravna in kulturna dediščina? Določijo vrsto dediščine.

Voščena tablica s stilusom, stran 39

Vir	
Opis vira	Zvezani voščeni tablici s stilusom
Dodatne informacije o viru	O materialih za pisanje je objavljenih več prispevkov v Šolski kroniki 23 (2014) (predvsem prispevek Marko Drpič: Od kovinskega stilusa do digitalnega peresa: zgoščena zgodovina pisa). V Šolskem muzeju so imeli tudi razstavo na to temo.
Možnosti dela z virom	Nalogi 12 in 13. Učitelj lahko pove, da so se voščene tablice uporabljale še zelo dolgo, tudi še v novem veku. Za učenje so še v 20. stoletju uporabljali navadne tablice in kredo. Kot zanimivost lahko predstavi zgodbo o Karlu Velikemu, ki je imel pod blazino tablico in se je na njej učil pisati.
Možnosti uporabe vira pri drugih temah	Kako spoznavamo preteklost? Opredelijo vrsto zgodovinskega vira in njegov pomen za zgodovino. Kulturna dediščina: Kaj sta naravna in kulturna dediščina? Določijo vrsto dediščine.

Knjiga iz Kellsa, stran 40

Vir	
Opis vira	Za enega najlepših rokopisov velja Knjiga iz Kellsa, ki je nastal okrog leta 800 na Irskem. Gre za pergamentni kodeks s čudovitimi ilustracijami, ki jih imenujemo iluminacije. Na sliki je faksimile kodeksa – natančen posnetek originala.
Dodatne informacije o viru	Nastal je okrog leta 800 na Irskem. Gre za rokopis evangelijev v latinščini. Uporabljena je pozlata in številne druge barve. Informacije o kodeksu: https://www.tcd.ie/Library/manuscripts/book-of-kells.php in https://en.wikipedia.org/wiki/Book_of_Kells Slikovno gradivo: http://digitalcollections.tcd.ie/home/index.php?DRIS_ID=MS58_003v
Možnosti dela z virom	Učitelj pove, da so bili kodeksi zelo dragi, da so jih celo privezovali z verigo. Ta je eden najlepše ohranjenih. O njem je bil posnet tudi animiran film The secret of Kells (lahko predvaja odlomek iz videa, se dobijo na portalu YouTube), ki je prav tako prava umetnina. Običajno so v kodeksih varčevali s prostorom, tu pa ne, iz česar je še posebej vidno, kako dragocen je. Na internetu lahko z učenci poiščejo slike kodeksa. Učenci lahko opazujejo, kakšen je rokopis in si poskusijo predstavljati, kako dolgo je nastajal, kakšno je bilo pisarjevo delo, razmišljajo o tem, ali je to sploh še pisar ali že slikar/umetnik, opazujejo barve, material za pisanje, samo pisavo (jo znajo brati?) ...
Možnosti uporabe vira pri drugih temah	Kako spoznavamo preteklost? Opredelijo vrsto zgodovinskega vira. Poiščejo podatek, kje in kako vir hranijo. Kulturna dediščina: Kaj sta naravna in kulturna dediščina? Določijo vrsto dediščine.

Brižinski spomeniki

Vir	Wikipedija: https://sl.wikipedia.org/wiki/Bri%C5%BEinski_spomeniki
Opis vira	Na pergamentu je zapisano tudi najstarejše besedilo v slovenskem jeziku - Brižinski spomeniki iz 10. stoletja n. št.
Dodatne informacije o viru	Vsebina: I in III spomenik sta obrazca splošne spovedi, II pa je pridiga o grehu in pokori. Hranjeni v knjižnici v Munchnu, bili so razstavljeni tudi v NUKU Brižinski spomeniki: http://nl.ijs.si/e-zrc/bs/ (tudi stran za šolsko rabo in faksimile) Dostopno tudi na spletni strani NUK-a (http://www.nuk.uni-lj.si/bs.html) Video – govori tudi o kodeksu, pergamentu (materialu): RTV 4D: Brižinski spomeniki: tisoč let slovenske pisane besede (23.junij 2013): http://4d.rtvsllo.si/arhiv/dokumentarni-filmi-in-oddaje-izobrazevalni-program/170755535
Možnosti dela z virom	Učitelj na strani http://nl.ijs.si/e-zrc/bs/html/bsFC.html pokaže faksimile Brižinskih spomenikov. Učenci si lahko natančneje ogledajo material za pisanje, velikost, barvo pergamenta, velikost črk. Lahko poskusijo prebrati del besedila. Navezava na slovenščino – saj tudi tam spoznajo Brižinske spomenike. Učitelj predstavi pomen Brižinskih spomenikov – so najstarejša ohranjena slovovenska besedila in najstarejša ohranjena besedila v slovanskih jezikih v latinski pisavi. Pravijo jim tudi »rojstni list slovenske kulture«, saj se je z njimi

	začela kultura v slovenskem jeziku. Na spletni strani NUK-a lahko prisluhnejo kratkemu odlomku in slišijo, kakšen je bil jezik takrat ter si lažje ogledajo, kakšna je bila pisava. Primerjajo lahko Brižinske spomenike in knjigo iz Kellsa: datum nastanka, oblika pisave, prisotnost/odsotnost iluminacije, barva črnila ... Poiščejo podobnosti in razlike. Podajo svoje mnenje o tem, kateri kodeks je dragocenejši in odgovor utemeljijo.
Možnosti uporabe vira pri drugih temah	Kako merimo in delimo zgodovinski čas?: Izračunajo starost spomenikov. Postavijo jih v ustrezno zgodovinsko obdobje. Kako spoznavamo preteklost? Opredelijo vrsto zgodovinskega vira in njegov pomen za slovensko kulturo. Poiščejo podatek, kje in kako vir hranijo. Kulturna dediščina: Kaj sta naravna in kulturna dediščina? Določijo vrsto dediščine.

Palimpsest, stran 40

Vir	
Opis vira	Primer pergamenta, kjer so prvotno besedilo izbrisali in napisali novo. Sodobna tehnologija omogoča branje obeh besedil – starejšega in novejšega
Dodatne informacije o viru	Učitelj lahko pokaže tudi drug primer palimpsesta: http://faculty.cua.edu/pennington/Law508/Roman%20Law/CiceroPalimpsest.htm. Na njem je spodnje besedilo iz 6. stoletja (Lukov evangelij), zgornji pa iz 8. stoletja v merovinški pisavi in vsebuje Origines Izidorja Seviljskega. Hranijo v Nemčiji (Herzog August Bibliothek, Wolfenbüttel).
Možnosti dela z virom	Učenci si ogledajo primer palimpsesta. Pokažejo (lahko tudi označijo v delovnem zvezku), katero besedilo je starejše in katero mlajše. Utemeljijo, zakaj so pergament ponovno uporabili in razložijo, kako je bilo to mogoče.
Možnosti uporabe vira pri drugih temah	Kako spoznavamo preteklost? Opredelijo vrsto zgodovinskega vira in njegov pomen. Razložijo, katere institucije običajno hranijo tovrstne vire. Kulturna dediščina: Kaj sta naravna in kulturna dediščina? Določijo vrsto dediščine.

Vir 7: Srednjeveški pisar – menih

Vir	Wikipedija: https://en.wikipedia.org/wiki/Jean_Mi%C3%A9lot#/media/File:Escribano.jpg
Opis vira	Na sliki pisar Jean Mielot, en najslavnejših pisarjev iz 15. stoletja.
Dodatne informacije o viru	Dodatne informacije o pisarju: https://en.wikipedia.org/wiki/Jean_Mi%C3%A9lot
Možnosti dela z virom	Učenci ob sliki opišejo delo srednjeveškega pisarja. Rešijo nalogo 14.
Možnosti uporabe vira pri drugih temah	Kako spoznavamo preteklost? Opredelijo vrsto zgodovinskega vira. Kulturna dediščina: Kaj sta naravna in kulturna dediščina? Določijo vrsto dediščine.

Izum tiska in prve tiskane knjige

Vir 8: Tiskarska delavnica, stran 42

Vir	
Opis vira	Delo v tiskarski delavnici.
Dodatne informacije o viru	
Možnosti dela z virom	Ob virih 8 in 9 učenci razložijo postopek tiska. Rešijo nalogi 15 in 16.
Možnosti uporabe vira pri drugih temah	

Vir 9: Premične kovinske črke, stran 42

Vir	Wikipedija: https://en.wikipedia.org/wiki/Johannes_Gutenberg#/media/File:Metal_movable_type.jpg
Opis vira	Vrstičnik in črke.
Dodatne informacije o viru	Johannes Gutenberg: https://en.wikipedia.org/wiki/Johannes_Gutenberg
Možnosti dela z virom	Ob virih 8 in 9 učenci razložijo postopek tiska. Rešijo nalogi 15 in 16. Na spletni strani Bodleian Library: http://bav.bodleian.ox.ac.uk/arch-b-b10 si ogledajo prvo tiskano knjigo in jo primerjajo z rokopisi.
Možnosti uporabe vira pri drugih temah	

Vir 10: Abecednik, stran 43

Vir	Wikipedija: https://sl.wikipedia.org/wiki/Abecedarium
Opis vira	Izdaja iz 1550.
Dodatne informacije o viru	Abecednik je knjiga za učenje branja in pisanja. DEDI: Abecednik: http://www.dedi.si/dediscina/216-abecednik
Možnosti dela z virom	Učenci popravijo napako – izdaja je iz leta 1550 in ne 1555. Naloga 17. Možnosti medpredmetnega povezovanja s slovenščino.
Možnosti uporabe vira pri drugih temah	

Slika Knososa, stran 47

Vir	Mirjam Oblak
Opis vira	Na fotografiji so prikazani ostanki mesta Knossos na Kreti. Za stebri je vidna freska bika.
Dodatne informacije o viru	Eduard Petiška: Stare grške bajke
Možnosti dela z virom	Možnost medpredmetnega povezovanja s slovenščino (Stare grške bajke). Učitelj lahko učencem knjigo priporoči v branje. Pogovorijo se lahko o tem, kaj nam miti lahko povedo o zgodovini. Jim lahko zaupamo? Je v njih sploh kaj resnice? Naloga 6.
Možnosti uporabe vira pri drugih temah	Človek razmišlja, ustvarja in gradi: Kako so se razvijala naselja in bivališča skozi čas?: Nastanek prvih mest

Viri in literatura (izbor)

Štefan Trojar: Pomen in metodične značilnosti samostojnega dela učencev s pisnimi zgodovinskimi viri. *Zgodovina v šoli* IV, št. 4. (1995). Strani 50—54.

Danijela Trškan: Metoda dela z besedili pri pouku zgodovine. *Zgodovina v šoli* IX, št. 3—4 (2000). Strani 3—7.

Danijela Trškan: Metoda dela s slikovnim gradivom pri pouku zgodovine. *Zgodovina v šoli* X, št. 1 (2001). Strani 3—6.

Danijela Trškan: Analiza interpretacij oz. virov pri predmetu zgodovina. *Časopis za zgodovino in narodopisje* 75, 2—3 (2004). Strani 547—556.

Marjan Rode: Uporaba zgodovinskih virov kot način poučevanja zgodovine. 2007. Dostopno na: <http://vedez.dzs.si/datoteke/Uporaba-virov.pdf>

Dragan Potočnik: *Viri in pouk zgodovine*. Maribor: Mednarodna založba Oddelka za slovanske jezike in književnost. Filozofska fakulteta, 2013.

Spletna stran teachinghistory.org

Library of Congress: Using Primary Sources:
<http://www.loc.gov/teachers/usingprimarysources/index.html>

Becoming a Historian. Teacher's Guide:
<http://www.plimoth.org/sites/default/files/media/olc/hpteachg.html>

Arhivalije meseca Arhiva Republike Slovenije:
http://www.arhiv.gov.si/si/delovna_podrocja/razstavna_dejavnost/arhivalije_meseca/

Digitalna knjižnica Slovenije: <http://www.dlib.si/>

Museums: <http://museums.si/>

Dedi. Enciklopedija naravne in kulturne dediščine na Slovenskem: <http://www.dedi.si/>

Elektronske znanstvenokritične izdaje slovenskega slovstva: <http://nl.ijs.si/e-zrc/>

Britanski muzej: <http://www.britishmuseum.org/> oz.
<https://www.google.com/culturalinstitute/beta/partner/the-british-museum>

Google Arts & Culture: <https://www.google.com/culturalinstitute/beta/>

The Metropolitan Museum of Art: <http://www.metmuseum.org/>

Louvre: <http://www.louvre.fr/en>

World Digital Library: <https://www.wdl.org/en/#>

Wikipedija: https://sl.wikipedia.org/wiki/Glavna_stran